

Shaxnoza RAJABOVA,
O'zDSMI tayanch doktoranti

O'ZBEKISTONDAGI ILK EKSPERIMENTAL TEATR

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Diydor” nomli yoshlar eksperimental teatr studiyasining tashkil etilishi va rivojlanishiga o‘z hissasini qo‘shgan soha mutaxassislari haqidagi ma‘lumotlar yoritiladi. Xususan, “Diydor” yoshlar eksperimental teatr studiyasi faoliyatining shakllanish jarayoni, studiyaning maqsad va vazifalari hamda yosh ijodkorlarni qo‘llab-quvvatlashdagi o‘rni haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: buyruq, teatr-studiya, “Diydor”, spektakl, Nizom, pyesa, repertuar, rejissyor.

Аннотация. В статье рассматривается создание экспериментальной молодежной театральной студии “Дийдор”, а также освещается деятельность специалистов в данной области, внесших свой вклад в развитие театральной студии. В частности, речь идет о процессе формирования деятельности молодежной экспериментальной театральной студии “Дийдор”, о целях и задачах студии, а также о её роли в поддержке молодых творцов.

Ключевые слова: указ, театр-студия, “Дийдор”, министерство, представление, устав, пьеса, репертуар, режиссёр.

Abstract. This article examines the creation of the experimental youth theatre studio “Diydor” and highlights the work of specialists in the field who contributed to its development. Specifically, it discusses the development of the youth experimental theatre studio “Diydor,” its goals and objectives, and its role in supporting young artists.

Keywords: order, theater-studio, “Diydor”, ministry, performance, Regulation, play, repertoire, director.

Mustaqillikka erishgach, O‘zbekiston madaniy hayotida sodir bo‘layotgan ijtimoiy-ma‘naviy o‘zgarishlar teatr san‘ati taraqqiyotida ham yangi bosqichni boshlab berdi. Ayniqsa, yoshlar ijodini qo‘llab-quvvatlash, ularning estetik tafakkuri va badiiy dunyoqarashini rivojlantirishga yo‘naltirilgan nodavlat va eksperimental teatr studiyalarining paydo bo‘lishi milliy teatr ijodiy faoliyatida muhim hodisaga aylandi. Ushbu jarayonda “Diydor” nomli yoshlar eksperimental teatr studiyasining tashkil etilishi zamonaviy teatr izlanishlari, yangi rejissyorlik qarashlari va aktyorlik san‘atini yangi talablar darajasiga ko‘tarish nuqtayi nazaridan alohida ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekistonda “Diydor” nomli ilk nodavlat teatr studiyasining vujudga kelishi madaniy ehtiyoj, jamiyatda badiiy tafakkurning yangilanishga bo‘lgan talab hamda yosh ijodkorlarning mustaqil sahnaviy izlanishlarga intilishi bilan bevosita bog‘liq hodisadir. Studiyaning tashkil etilish jarayoni nafaqat tashkiliy-ma‘muriy omillar, balki uning g‘oyaviy-estetik tamoyillari, ijodiy maqsad va vazifalarini belgilagan “Nizom”ni tasdiqlanishi bilan ham belgilanadi.

Bugun “Diydor” deb atalayotgan yoshlar eksperimental teatr studiyasi dastavval “Parvoz” nomli xususiy bolalar teatr studiyasi sifatida tashkil etilib, keyinchalik “Diydor” nomli davlat maqomiga ega teatrga aylandi [1, 121-b].

Xo'sh "Parvoz" teatr-studiyasi nechanchi yilda tashkil etilgan va uning tashkil etilishida kimlarning hissasi katta bo'lgan? "Diydor" nomli teatr-studiyasida saqlangan arxiv materiallariga murojaat qilganimizda teatr-studiya ochilishiga rasmiy ruxsat "O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligining 1989-yil 24-fevraldagi "Bolalarning madaniy dam olishini yaxshilash, repertuari yanada xilma-xil qilish va yosh avlodning estetik tarbiyasini yaxshilash maqsadida"gi 78-sonli buyrug'iga asosan tashkil etilgan. 1989-yil 1-martda esa O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligi tegishli buyrug'i bilan "Toshkent shahrida bolalar va o'smirlar teatr studiyasi mustaqil yuridik shaxs sifatida tashkil etilishi, Teatr studiyaning badiiy rahbari Ergash Masafayev joriy yilning 20-martiga qadar teatr studiyaning Nizomi, shtat jadvali, daromad va xarajatlar smetasini hamda o'z aylanma mablag'lari uchun hisob-kitobini ishlab chiqishi va Vazirlikka taqdim etishi; teatr studiya uchun yumaloq muhr va shtamp tayyorlash vazifalari yuklatilgan. Bundan tashqari o'sha vaqtda vazirlikning "San'at bo'limi" xodimi sifatida faoliyat olib borgan S.Ziyomovga teatr studiyani yaratish, faoliyatida amaliy yordam va uslubiy rahbarlik ko'rsatish, buyurtmani bajarilishini nazorat qilish, Moddiy-texnik ta'minot, kapital va ishlab chiqarish departamenti rahbari Y.Mirtalipovga Madaniyat vazirligi tomonidan ajratilgan mablag'lar asosida buyurtmalarga muvofiq teatr studiyasi uchun transport vositalari va zarur jihozlar ajratilishini ta'minlash vazifalari yuklatilgan. Buyruq vazir U.Umarbekov tomonidan qizil muhr bilan tasdiqlangan [2]. Demak ushbu rasmiy buyruq orqali "Diydor" nomli yoshlar eksperimental teatr-studiyasi (avvalgi "Diydor" teatr-studiyasi) rasman 1989-yil 1-mart kuni tashkil etilganligini alohida ta'kidlash mumkin. Rasmiy buyruqdan so'ng 1989-yil, 6-mayda Xalq deputatlari Toshkent shahar kengashi ijroiya qo'mitasi tomonidan O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligi huzuridagi "Diydor" nomli teatr-studiyasi "Ustav"ini ro'yxatdan o'tkazish to'g'risidagi O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligining taqdimnomasi ko'rib chiqilib, Toshkent shahar kengashi ijroiya qo'mitasi tomonidan qaror qilinadi – "O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligi huzurida, Toshkentda "DIYDOR" teatr-studiyasini tashkil etishga rozilik berilsin va ushbu teatrning ustavi ro'yxatdan o'tkazilsin" [3] – degan mazmundagi buyruq Ijroiya qo'mita raisi X.Gulyamov hamda Kotib V.Manastretskaya tomonidan imzolangan.

Teatr-studiyani tashkil etish va boshqarish bo'yicha chiqarilgan tegishli qarorlar va

Nizomga asosan "Diydor" nomli teatr-studiya o'zining rasmiy faoliyatini boshlaydi. Ijodiy izlanishlar jarayonida teatr-studiya Nizomi ikki marotaba yangilanadi. Dastlabki Nizom 1989-yil, 20-martda ishlab chiqilgan va tasdiqlangan bo'lsa, keyinchalik 2000-yil 15-martda qayta tahrirlanib, Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek tumani hokimining 371-sonli qarori bilan qayta ro'yxatdan o'tkazilib, qayta tasdiqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Madaniyat ishlari vazirligi "O'zbekteatr" ijodiy ishlab chiqarish boshqarmasiga qarashli Respublika Bolalar va o'smirlar "DIYDOR" teatr studiyasining dastlabki Nizomida keltirilgan ba'zi bandlarga to'xtalib o'tsak.

1. Respublika bolalar va o'smirlar "DIYDOR" teatr-studiyasi Nizomi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 26-martda qabul qilingan "O'zbekiston teatr san'atini rivojlantirish to'g'risida"gi 1980-son Farmoni, Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 22-maydagi "O'zbekteatr" ijodiy ishlab chiqarish birlashmasini tashkil qilish to'g'risida" 223-son qarori va Respublika Madaniyat ishlari vazirligining 1998-yil 18-avgustdagi "O'zbekteatr" tizimidagi tashkilotlarning tuzilmasi va nizomlarini qayta ko'rib chiqish haqida" 1-son buyrug'iga muvofiq ravishda ishlab chiqilgan.

2. "DIYDOR" yuqori malakali professional san'atkorlar va iste'dodli havaskor yoshlarning ijodiy hamkorligiga asoslangan, Respublika miqyosida maqomga ega bo'lgan sayyor teatr-studiya hisoblanadi.

3. O'sib kelayotgan yosh avlodni san'atga muhabbat ruhida tarbiyalash va madaniy-ma'naviy kamolotga yo'naltirish, bolalar mujassamida madaniy tarbiyaviy ishlarni teatr san'ati orqali amalga oshirish, ijodiy faoliyat va teatr san'atida ilmiy va milliy xususiyatlarni hisobga olish, an'anaviy ustoz-shogirdlik uslubini tiklash va amalda qo'llash, xorijiy mamlakatlarda olib borilayotgan madaniy hamkorlikni amalga oshirish, o'ziga xos va mos repertuar yaratish, teatr san'atini rivojlanishida yangi eksperimental tadqiqotlar va tadbirlarni qo'llash "DIYDOR" teatr-studiyasi faoliyatining asosiy vazifasi va maqsadidir.

4. "DIYDOR" teatr-studiyasi belgilangan tartibda davlat ro'yxatidan o'tgan kundan boshlab, yuridik shaxs hisoblanib, o'zining mustaqil balansi va nizom jamg'armasiga, bank muassasalarida hisob-kitob va joriy raqamlariga, davlat gerbi tushirilgan dumaloq va burchakli muhrlar va tamg'alarga, rasmiy ish qog'ozlariga ega bo'ladi hamda o'z nomidan sudlarda va

boshqa idoralarda vakillik qiladi.

5. "DIYDOR" teatr-studiyasining huquqiy manzili: Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek tumani, 1-Markaz dahasi, 9-uyda joylashgan [4].

Ko'rib chiqilgan bandlarda ko'ra teatr-studiyani tashkil etish, o'zbek teatri uchun ijtimoiy hodisa hisoblangan hamda kelgusidagi faoliyatiga ham katta umid bildirilgan. "Diydor" ijodiy izlanishlari bilan o'ziga xos maqomga ega bo'ldi va uning repertuariga nazar salsak teatr-studiyaga berilgan ishonchni, imkoniyatni oqlagan va maqomni saqlab kelmoqda deyish mumkin.

Davr talabi hamda ijobiy o'zgarishlar natijasida 2005-yilning 14-fevralida O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va Sport ishlari vazirligining 69-sonli "Diydor" teatr-studiyasi negizida yosh iqtidorli mutaxassislar tayyorlash o'quv-tajriba markazini tashkil etish xususida"gi buyrug'i tasdiqlangan. Buyruqqa asosan, "O'zbekteatr" ijodiy-ishlab chiqarish

birlashmasining "Diydor" teatr-studiyasi negizida oliy o'quv yurtlari bilan bevosita hamkorlikda teatrlar uchun malakali mutaxassis kadrlarni "ustoz-shogird" usulida tayyorlashga mo'ljallangan o'quv-tajriba markazi tashkil etilgan. Tashkil etilgan o'quv-tajriba markazi badiiy rahbari etib taniqli rejissyor, O'zbekiston xalq artisti Yo'ldoshev Bahodir Tursunovich tayinlangan hamda "Diydor" teatr-studiyasi negizida tashkil etiladigan o'quv-tajriba markazi nizomi, uning ish rejasi va boshqa me'yoriy hujjatlari ishlab chiqilgan.

"O'zbekteatr" ijodiy ishlab chiqarish birlashmasi o'quv-tajriba markaziga qabul qilingan iqtidorli yoshlarga o'quv-amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish, milliy va jahon teatr san'atida tanilgan yetuk professional rejissyorlar, rassomlar va boshqa mutaxassislarni "ustoz saboqlari" (master-klass) mashg'ulotlariga jalb qilish, "Diydor" teatr-studiyasi negizida tashkil etilgan

o'quv-tajriba markaziga alohida e'tibor qaratish vazifalari yuklangan. Buyruq vazir A.Akbarov imzosi bilan tasdiqlangan [5].

Buyruq asosida "Diydor" nomli teatr-studiya qoshida tashkil etilgan o'quv-tajriba markaziga aktyorlik sohasiga qiziqqan iqtidorli yoshlar, o'rta maxsus va oliy ta'limda tahsil olgan talaba-yoshlar qabul qilinib, soha mutaxassislar tomonidan "Aktyorlik mahorati", "Sahna nutqi", "Vokal ijrochiligi", "Raq's". "Plastika" kabi mutaxassislik fanlaridan o'quv mashg'ulotlari asosida ta'lim berila boshlangan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil, 30-martdagi 266-sonli qaroriga muvofiq "Diydor" rejissyorlik va aktyorlik mahorati teatr-studiyasi" davlat muassasasi negizida "Diydor" yoshlar eksperimental teatr-studiyasi" davlat muassasasini tashkil etildi [6]. E'tibor bersak o'zini-o'zi boshqaradigan tizimdan ilk bor davlat qaramog'idagi ijodiy muassasaga aylantirildi.

"Diydor" nomli teatr-studiyasining qisqacha tarixiga nazar solsak, u 1989-yilda tashkil etilib, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi, mashhur rejissyor va pedagog Ergash Masafayev badiiy rahbarligida faoliyat boshlagan. Rejissyor teatr sahnasida taniqli dramaturg Maksim Karimovning "Diydor" pyesasi asosida shu nomli spektaklini sahnalashtirgan. Premyera zo'r muvaffaqiyatga erishgani uchun keyinchalik "Diydor" nomi teatr-studiyaga berilgan. Ergash Masafayev bu ijodiy jamoani 15 yil boshqardi va o'ziga xos ijodiy izlanishlar olib bordi.

2006-yilda teatr-studiyaga o'quv markazini boshqargan rejissyor Bahodir Yo'ldoshev "Diydor" teatr-studiyasi rahbari etib tayinlangach, teatr-studiya yangi rivojlanish bosqichiga o'tdi. 2021-yilda Bahodir Yo'ldoshevning vafotidan so'ng "Diydor" yoshlar eksperimental teatr-studiyasiga O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Bobur Yo'ldoshev teatrning badiiy rahbari etib tayinlandi.

Teatr-studiyada 1989–2021-yillar ichida 40 dan ortiq spektakllar sahnalashtirildi, butun O'zbekiston bo'ylab gastrollar uyushtirildi, 2023-yildan boshlab ESSENCE teatr studiyasi (AQSh) bilan qo'shma spektakllar namoyish etildi. Bundan tashqari, truppa XXI Xalqaro Volkov festivali (Rossiya) va Xalqaro ko'cha teatrlari festivalida (Qozog'iston) ishtirok etdi.

Xulosa o'rnida, o'ziga xos ijodiy uslubiga ega "Diydor" yoshlar eksperimental teatr-studiyasida izlanishlar davom etmoqda. Uni turli mamlakatlardan kelgan sahna xodimlari tajriba almashadigan, yangi sahnalar ustida ishlaydigan, ijodiy tajribalar o'tkazadigan va umuman ilhom beradigan uchrashuv joyi – o'ziga xos "Ijodkor uyi" deyish mumkin.

"Diydor" teatr-studiyasi spektakllarni sahnalashtirishdan tashqari, yoshlarni imtihon asosida qabul qilib, ularga teatr san'atining bir necha yo'nalishlari bo'yicha bepul ta'lim beradi. Agar, uzoq vaqtdan beri hayotingizni teatr bilan bog'lashni orzu qilib, nimadan boshlashni bilmayotgan bo'lsangiz, unda Siz "Diydor"ga kelishingiz kerak bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov J. Ergash Masofayev – iste'dodlarni kashf qilib. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 121 b.
2. O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligining buyrug'i. "Bolalarning madaniy dam olishini yaxshilash, repertuarni yanada xilma-xil qilish va yosh avlodning estetik tarbiyasini yaxshilash maqsadida". – 1989-yil, 78-son.
3. O'zbekiston SSR Madaniyat vazirligi tegishli buyrug'i. – 1989-yil, 1-mart.
4. Xalq deputatlari Toshkent shahar kengashi ijroiya qo'mitasi taqdimnomasi. "Diydor" teatr-studiyasi ustavini ro'yxatdan o'tkazish to'g'risida". – 1989-yil.
5. Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek tumani hokimining qarori. "Diydor" teatr-studiyasining Nizomi". – 2000-yil, 371-son.
6. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va Sport ishlari vazirligining buyrug'i. "Diydor teatr-studiyasi negizida yosh iqtidorli mutaxassislar tayyorlash o'quv-tajriba markazini tashkil etish xususida". – 2005-yil, 69-son.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. – 2019-yil, 266-son.
8. Lex.uz – URL: <https://lex.uz>